

บทที่ 6

การคลังรัฐวิสาหกิจ

6.1 ความหมายของรัฐวิสาหกิจ

รัฐวิสาหกิจ(State Enterprises หรือ Public Enterprises หรือ Government Enterprises) คือองค์กรของรัฐบาลหรือหน่วยงานธุรกิจที่รัฐบาลเป็นเจ้าของหรือบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่ส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจถือหุ้นอยู่มากกว่าร้อยละห้าสิบ

6.2 วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งรัฐวิสาหกิจ

วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งรัฐวิสาหกิจเพื่อ

1. เป็นตัวอย่างให้ภาคเอกชนในการประกอบการและสนับสนุนให้เอกชนลงทุนประกอบการ
2. เพื่อการจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ป้องกันการผูกขาด
3. เพื่อเป็นเครื่องมือในการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ อาทิเช่น ใช้แก้ปัญหาเงินเฟ้อ ปัญหาการว่างงาน นอกจากนี้ยังใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารงานในเป็นไปตามนโยบายที่ได้ให้สัญญาไว้กับประชาชน
4. เพื่อความมั่นคงของประเทศและการพึ่งตนเอง
5. เพื่อเป็นแหล่งรายได้ของรัฐ

6.3 ความสำคัญของรัฐวิสาหกิจ

1. เป็นเครื่องมือในการจัดหาสินค้าและบริการระดับพื้นฐานให้แก่รัฐบาล ธุรกิจเอกชนและประชาชนทั่วไป ซึ่งจะนำไปสู่การผลิต การบริการและเสริมสร้างการกินดีอยู่ดีของประชาชน
2. เป็นเครื่องมือในการแสวงหารายได้ของรัฐ รัฐวิสาหกิจที่มีกำไรจะต้องนำกำไรส่วนหนึ่งส่งให้แก่กรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง ส่วนจะเป็นจำนวนเท่าไรก็ขึ้นอยู่กับรัฐ

วิสาหกิจนั้นมีกฎระเบียบว่าอย่างไร ปี 2542 มีการนำเงินส่งรัฐจำนวน 67,881 ล้านบาทคิดเป็นร้อยละ 83.9 ของกำไร(ปกติจะนำส่งเพียงเฉลี่ยร้อยละ 45-50 ของกำไรสุทธิ ทั้งนี้เนื่องจากเกิดวิกฤติเศรษฐกิจทำให้รัฐบาลต้องการเงินไปเสริมฐานะการคลังของรัฐบาลให้มั่นคง) นอกจากนั้นในกรณีรัฐบาลต้องการเงินอาจจะให้รัฐวิสาหกิจแสวงหารายได้เพิ่มมากขึ้นโดยการขึ้นราคาสินค้าของรัฐวิสาหกิจนั้น เช่น ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2520 รัฐบาลต้องการเงินมาใช้จ่ายและรัฐบาลเลือกวิธีการหารายได้จากการขึ้นราคาบุหรี่ ซึ่งโรงงานยาสูบ(เป็นรัฐวิสาหกิจที่ผูกขาด) ได้สนองตอบนโยบายรัฐบาลและทำให้รัฐบาลมีรายได้เพิ่มขึ้นประมาณ 1,000 ล้านบาท เป็นต้น

3. เป็นเครื่องมือในการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ในการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ รัฐบาลจะพยายามรักษาเสถียรภาพระดับราคา รัฐบาลมักจะกำหนดนโยบายราคาให้รัฐวิสาหกิจที่ผลิตสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับสาธารณูปโภคต่างๆ เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์หรือที่ถูกรู้จักใช้เป็นปัจจัยการผลิตต่างๆ โดยนโยบายราคามักจะกำหนดราคาต่ำ หรือขาดทุนและราคาจะค่อนข้างที่จะตายตัว เช่น ราคาค่าธรรมเนียมของขสมก. รัฐบาลไม่ยอมให้ขึ้นราคาแม้ว่าราคาน้ำมันจะเพิ่มขึ้น ราคาค่าใช้จ่ายโทรศัพท์ก็ไม่เปลี่ยนแปลงตามราคาไฟฟ้า(ที่เปลี่ยนแปลงไปตามราคาน้ำมัน) การกำหนดนโยบายแบบนี้เพื่อรักษาเสถียรภาพของราคาสินค้าต่างๆ ซึ่งก็ได้ผลในระดับหนึ่ง นอกจากการรักษาเสถียรภาพทางราคาแล้วยังใช้รัฐวิสาหกิจในการรักษาอัตราการว่างงาน จะเห็นได้ว่ารัฐวิสาหกิจมักจะใช้แรงงานคนมากใช้เครื่องจักรน้อย ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการจ้างงานในปี 2545 มีจำนวนพนักงานทั้งหมด 240,958 คนหรือร้อยละ 12 ของกำลังคนในภาครัฐหรือร้อยละ 0.7 ของแรงงานรวมทั้งประเทศ ที่สำคัญคืองบประมาณรายจ่ายของรัฐวิสาหกิจรวมกันทั้งหมดเท่ากับ 1.4 เท่าของงบประมาณรายจ่ายของรัฐบาล(ปี 2545) ซึ่งจะมีผลต่อเศรษฐกิจมวลรวมอย่างมาก

4. เป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจ ในการพัฒนาเศรษฐกิจให้เจริญเติบโตจำเป็นต้องอาศัยการลงทุนของภาคเอกชน ในการกระตุ้นการลงทุนของภาคเอกชนจำเป็นต้องมีปัจจัยสาธารณูปโภคมารองรับ อาทิเช่น ถนน โทรศัพท์ ไฟฟ้า น้ำประปา เป็นต้น ดังนั้นรัฐบาลจะอาศัยรัฐวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องมาดำเนินการสร้างสาธารณูปโภคเหล่านั้นขึ้น หากรัฐวิสาหกิจเหล่านั้นเป็นของเอกชนก็คงไม่มีการลงทุนเพราะในระยะแรกจะไม่คุ้มทุนและใช้ระยะเวลานานกว่าจะคืนทุนหรืออาจไม่มีโอกาสคืนทุนเลยก็เป็นได้

5. เป็นเครื่องมือในการบริหารงานและในทางการเมือง รัฐบาลสามารถใช้รัฐวิสาหกิจต่างๆ ให้ดำเนินการตามนโยบายของรัฐบาลได้ เช่น รัฐบาลมีนโยบายให้ทั่วทุกหมู่บ้านมีไฟฟ้าใช้ทั่วประเทศ ซึ่งต้องใช้เงินลงทุนจำนวนมากและบางแห่งไม่คุ้มค่าในการลงทุนและการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคก็ต้องดำเนินการตามนโยบายของรัฐบาล เป็นต้น นอกจากนี้ยังใช้ประโยชน์รัฐวิสาหกิจในทางการเมือง เช่น ราคาน้ำมันขึ้นราคา ผู้ประกอบการเดินรถโดยสารทั่วประเทศขอขึ้นราคาและขู่ว่าจะหยุดเดินรถทั่วประเทศ รัฐบาลไม่ยอมให้ขึ้นราคาและสั่งการให้บริษัทขนส่ง(เป็นรัฐวิสาหกิจ)เข้าดำเนินการเดินรถแทนหากมีการหยุดเดินรถ จะเห็นได้ว่ารัฐวิสาหกิจถูกใช้เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในการบริหารงานและปัญหาทางการเมืองของรัฐบาล

6.4 สิทธิพิเศษของรัฐวิสาหกิจ

เพื่อให้การดำเนินการของรัฐวิสาหกิจสำเร็จบรรลุผลตามเป้าหมาย ดังนั้นในการจัดตั้งรัฐวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องกับสาธารณูปโภค สาธารณูปการ รัฐบาลจึงให้สิทธิพิเศษ ตามกฎหมายจัดตั้ง หรือตามมติคณะรัฐมนตรี หรือตามระเบียบต่างๆ พอสรุปได้ดังนี้

1. สิทธิพิเศษในเรื่องเงินทุน กำไร และเงินอุดหนุน
 - 1) เงินทุน ในการจัดตั้งรัฐวิสาหกิจ รัฐบาลจะดำเนินการจัดหาทุนให้การจัดหาทุนนั้นรัฐอาจจะตั้งงบประมาณหรือในกรณีต้องการเพิ่มทุนรัฐก็จะตั้งไว้ในงบประมาณแผ่นดิน หรือทำการกู้ยืมมาให้ หรือรัฐเป็นผู้ค้ำประกันเงินกู้เพื่อนำมาลงทุนหรือรัฐอาจให้กู้ยืมเองโดยคิดอัตราดอกเบี้ยในอัตราที่ต่ำ
 - 2) กำไร เมื่อผลประกอบการของรัฐวิสาหกิจดีมีกำไร รัฐวิสาหกิจก็จะนำส่วนหนึ่งส่งเข้ารัฐ(ตามระเบียบที่กำหนด) ส่วนที่เหลือจะนำไปลงทุนต่อและยังสามารถใช้ในด้านสวัสดิการพนักงานได้ (จะเห็นได้ว่าสวัสดิการของพนักงานรัฐวิสาหกิจดีมาก)
 - 3) เงินอุดหนุน ในกรณีที่รัฐวิสาหกิจที่ไม่มีรายได้หรือประสบกับการขาดอันเนื่องจากการบริหารหรือนโยบายของรัฐ รัฐจะยื่นมือเข้าช่วยเหลือโดยให้เงินอุดหนุนเพื่อให้สามารถดำเนินการต่อไปได้

2. สิทธิพิเศษในการดำเนินการ

- 1) สิทธิพิเศษตามกฎหมายจัดตั้ง

ให้อำนาจในการเวนคืนโดยมีค่าทดแทน ให้อำนาจในการเข้าไปในอสังหาริมทรัพย์เพื่อดำเนินการหรือครอบครองหรือสำรวจ เช่นพระราชบัญญัติการไฟฟ้าฝ่ายผลิตพ.ศ.2511 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ให้อำนาจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตมีสิทธิพิเศษเข้าไปในอสังหาริมทรัพย์เพื่อดำเนินการเดินสายไฟฟ้าหรือครอบครองหรือสำรวจหรือเวนคืนโดยมีค่าทดแทน เป็นต้น

2) สิทธิพิเศษตามมติคณะรัฐมนตรี ให้อำนาจแก่รัฐวิสาหกิจ ดังนี้

(1) บังคับให้ใช้บริการหรือสั่งซื้อหรือสั่งจ้างแต่เพียงแห่งเดียว เช่นการใช้บริการขนส่งของหน่วยงานราชการต้องใช้บริการของร.ส.พ. เป็นต้น

(2) การใช้บริการหรือสั่งซื้อหรือสั่งจ้างโดยวิธีพิเศษ ด้ให้สิทธิพิเศษในการจ้างให้บริการภายในและภายนอกตัวอาคาร โดยไม่ต้องประกวดราคาหรือสอบราคาแก่การไฟฟ้านครหลวง การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค การประปานครหลวง การประปาส่วนภูมิภาค เป็นต้น

(3) สิทธิพิเศษนอกเหนือจากการสั่งซื้อและการจ้าง เช่นให้สิทธิบริษัทผู้กรุงเทพในการสร้างและต่อเรือเดินทะเลของส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจ

(4) สิทธิพิเศษนอกเหนือจากการสั่งซื้อและการจ้างตามระเบียบพัสดุฯ เช่นกรณีการซื้อแบตเตอรี่และผลิตภัณฑ์ที่เป็นส่วนประกอบ การสอบราคาหรือการประกวดราคาต้องแจ้งให้องค์การแบตเตอรี่หรือตัวแทนจำหน่ายด้วยและหากราคาเท่ากันหรือเอกชนเสนอราคาค่ากว่าแต่ไม่เกินร้อยละ 10 ให้ซื้อจากองค์การแบตเตอรี่ เป็นต้น

3) สิทธิพิเศษตามระเบียบต่างๆ

ในกรณีรัฐวิสาหกิจที่เป็นธนาคารจะ ได้รับสิทธิตามระเบียบว่าด้วยการบัญชีและการเงิน พ.ศ. 2520 กำหนดให้ส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจฝากเงินกับธนาคารของรัฐเท่านั้น เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากกระทรวงการคลัง

นอกจากนี้สิทธิพิเศษยังสามารถสืบทอดไปหลังการแปรรูปแล้ว เช่น การซื้อกระดาษจากบริษัทโรงงานอุตสาหกรรมกระดาษบางปะอิน เป็นต้น

4). สิทธิพิเศษอื่นๆ นอกจากสิทธิพิเศษที่กล่าวมาแล้วยังมีสิทธิพิเศษอื่นๆอีก เช่น

1) พนักงานของรัฐวิสาหกิจที่จัดตั้งโดยพรบ. จะมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองตามกฎหมาย หากมีผู้ขัดขวางการดำเนินการถือว่าเป็นการขัดขวางการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่มีความผิดตามกฎหมายและมีอำนาจจับกุมได้

2) ทรัพย์สินของรัฐวิสาหกิจที่จัดตั้งโดยพรบ.จะนำไปฟ้องร้องดำเนินคดีไม่ได้

3) พนักงานรัฐวิสาหกิจจะมีอัตราเงินเดือนที่สูงกว่าข้าราชการและมีผลตอบแทนอื่นๆที่มากกว่าข้าราชการประมาณร้อยละ 20

6.5 ประเภทของรัฐวิสาหกิจ

ประเภทรัฐวิสาหกิจไทยอาจจำแนกได้ดังนี้

1. จำแนกตามวิธีการจัดตั้ง สามารถจำแนกรัฐวิสาหกิจออกเป็น 6 ประเภท คือ
 - 1) รัฐวิสาหกิจที่จัดตั้งโดยพระราชบัญญัติเฉพาะ เช่น การรถไฟ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย เป็นต้น
 - 2) รัฐวิสาหกิจที่จัดตั้งโดยพระราชกฤษฎีกา เช่น องค์การขนส่งสินค้า องค์การตลาด องค์การสวนสัตว์ เป็นต้น
 - 3) รัฐวิสาหกิจที่จัดตั้งโดยมติคณะรัฐมนตรี เช่น โรงงานยาสูบ สถานชานาเคราะห์ เป็นต้น
 - 4) รัฐวิสาหกิจที่จัดตั้งโดยประกาศคณะปฏิวัติ เช่น การทางพิเศษแห่งประเทศไทย การเคหะแห่งชาติ เป็นต้น
 - 5) รัฐวิสาหกิจที่จัดตั้งโดยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เช่น บริษัทไทยเดินเรือ จำกัด เป็นต้น
 - 6) รัฐวิสาหกิจที่จัดตั้งตามกฎหมายธนาคารพาณิชย์ เช่น ธนาคารกรุงไทย เป็นต้น
2. จำแนกตามหน่วยราชการที่สังกัด โดยจำแนกได้เป็น 11 หน่วยงาน
 - 1) สำนักนายกรัฐมนตรี ได้แก่ องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อสมท) และการรถไฟฟ้ามหานครแห่งประเทศไทย
 - 2) กระทรวงกลาโหม ได้แก่ องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก องค์การแบดเจอร์ องค์การฟอกหนัง
 - 3) กระทรวงการคลัง ได้แก่ สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย ธนาคารออมสิน ธนาคารอาคารสงเคราะห์ ธนาคาร กรุงไทย จำกัด (มหาชน) โรงงาน

ยาสูบ องค์การสุรา (กรมสรรพสามิต) โรงงานไฟ ั้ บริษัทตลาดรองสินเชื่อที่อยู่อาศัย
บริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมขนาดย่อม บริษัทประกันสินเชื่ออุตสาหกรรมขนาดย่อม

4) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ได้แก่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
การกีฬาแห่งประเทศไทยและ การกีฬาแห่งประเทศไทย

5) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้แก่ สำนักงาน
ธนาุเคราะห์

6) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้แก่ องค์การส่งเสริมกิจการ โคนมแห่ง
ประเทศไทย, องค์การสะพานปลา, องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้, องค์การตลาดเพื่อเกษตรกร,
องค์การสวนยาง, สำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง,และบริษัทไม้อัดไทย จำกัด

7) กระทรวงคมนาคม ได้แก่ การท่าเรือแห่งประเทศไทย, การรถไฟแห่ง
ประเทศไทย, องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, องค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ, บริษัท
การบินไทย จำกัด(มหาชน), บริษัท ท่าอากาศยานไทย จำกัด (มหาชน) บริษัท ท่าอากาศยาน
สากลกรุงเทพแห่งใหม่ จำกัด,บริษัท วิทยุการบินแห่งประเทศไทย จำกัด, สถาบันการบินพล
เรือน, บริษัท ขนส่ง จำกัด, บริษัท ไทยเดินเรือทะเล จำกัด, บริษัทอยู่กรุงเทพ จำกัด, การทาง
พิเศษแห่งประเทศไทย

8) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ องค์การจัดการน้ำ
เสีย, องค์การสวนพฤกษศาสตร์, องค์การสวนสัตว์

9) กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ได้แก่ , การสื่อสารแห่ง
ประเทศไทย บริษัททศทคอปอร์เรชั่น จำกัด (มหาชน)

10) กระทรวงพลังงาน ได้แก่ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, บริษัท
บางจาก ปิโตรเลียม จำกัด (มหาชน) การไฟฟ้านครหลวง,การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค

11) กระทรวงมหาดไทย ได้แก่ การประปานครหลวง, การประปาส่วนภูมิ
ภาค, องค์การตลาด, บริษัท จัดการและพัฒนาทรัพยากรน้ำภาคตะวันออก จำกัด (มหาชน) ,
การเคหะแห่งชาติ, การทางพิเศษแห่งประเทศไทย, โรงพิมพ์ตำรวจ

12) กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ได้แก่ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, บริษัท อินเทอร์เน็ต ประเทศไทย จำกัด (มหาชน), องค์การพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์แห่งชาติ

13) กระทรวงสาธารณสุข ได้แก่ องค์การเภสัชกรรม

14) กระทรวงอุตสาหกรรม ได้แก่ การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย

15) กระทรวงพาณิชย์ ได้แก่ องค์การคลังสินค้า

3. จำแนกตามสาขาของกิจกรรม สามารถจำแนกออกเป็น 8 สาขา ดังนี้

1) สาขาพลังงาน เช่น การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย การไฟฟ้านครหลวง การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค การไฟฟ้าฝ่ายผลิต, การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (บริษัทโรงกลั่นบางจาก จำกัด ได้ออกจากการเป็นรัฐวิสาหกิจในปี 2546)

2) สาขาขนส่ง เช่น การรถไฟแห่งประเทศไทย การทางพิเศษแห่งประเทศไทย, การรถไฟฟ้าแห่งประเทศไทย, การรถไฟฟ้ามหานครแห่งประเทศไทย, บริษัทขนส่ง จำกัด (บขส), องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (รสพ), องค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ, บริษัท การบินไทย จำกัด(มหาชน), บริษัท ท่าอากาศยานไทย จำกัด (มหาชน) บริษัท ท่าอากาศยานนานาชาติกรุงเทพแห่งใหม่ จำกัด, จำกัด, สถาบันการบินพลเรือน, บริษัท ไทยเคมิคอล จำกัด, บริษัทอยู่กรุงเทพ จำกัด การท่าเรือแห่งประเทศไทย เป็นต้น

3) สาขาสื่อสาร เช่น บริษัท กสท โทรคมนาคม จำกัด (มหาชน), บริษัทการไปรษณีย์ไทยจำกัด, บริษัท ทศท คอปอร์เรชั่น จำกัด (มหาชน), บริษัท วิทยุการบินแห่งประเทศไทย เป็นต้น

4) สาขาสาธารณสุข เช่น การเคหะแห่งชาติ การประปานครหลวง การประปาส่วนภูมิภาค องค์การกำจัดน้ำเสีย เป็นต้น

5) สาขาอุตสาหกรรม เช่น โรงงานยาสูบ องค์การสุรา องค์การทอผ้า องค์การฟอกหนัง องค์การแบดเจอร์ โรงพิมพ์ตำรวจ โรงงานไฟ การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย เป็นต้น

6) สาขาเกษตรและทรัพยากรธรรมชาติ เช่น องค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย, องค์การสะพานปลา องค์การสวนยาง สำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง, บริษัท ไม้จืดไทย องค์การตลาดเพื่อการเกษตร องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ องค์การสวนพฤกษศาสตร์

7) สาขาพาณิชย์และบริการ เช่น องค์การคลังสินค้า องค์การตลาด สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย บริษัท สหโรงแรมไทยและการท่องเที่ยว จำกัด

8) สาขาสังคมและเทคโนโลยี เช่น องค์การสวนสัตว์ องค์การเกษตรกรรม สำนักงานขนานูเคราะห์ การกีฬาแห่งประเทศไทย สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย องค์การพิพิธภัณฑวัตถุวิทยาาสตร์แห่งชาติ

9) สาขาสถาบันการเงิน เช่น ธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน) ธนาคารออมสิน ธนาคารอาคารสงเคราะห์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย ธนาคารพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแห่งประเทศไทย บริษัทตลาดรองสินเชือที่อยู่อาศัย บริษัทบริหารสินทรัพย์สถาบันการเงิน บริษัทประกันสินเชืออุตสาหกรรมขนาดย่อม

นอกจากนี้ยังมีรัฐวิสาหกิจที่อยู่ในรูปแบบบริษัทลูกอีก 13 แห่ง คือ

1. บริษัท กรุงไทยคอมพิวเตอร์เซอร์วิส จำกัด
2. บริษัท กรุงไทยพรีอเพอร์ดี ดีเวลลอปเม้นส์ จำกัด
3. บริษัท กฎหมายกรุงไทย จำกัด
4. บริษัท กรุงไทยธุรกิจบริการ จำกัด
5. บริษัท หลักทรัพย์จัดการกองทุน กรุงไทย จำกัด
6. บริษัท ไทยอินฟอร์เมชัน โซลูชั่น จำกัด
7. บริษัท ไทย-อะมาดิอุส เซาท์อีสต์เอเชีย จำกัด
8. บริษัท ไทยแลนด์ทริวิเลจคาร์ด จำกัด
9. บริษัท เอ ซีโมบาย จำกัด
10. บริษัท ปตท ตำรวจและผลิตปิโตรเลียม จำกัด (มหาชน)
11. บริษัท ปตท สผ (อินเตอร์เนชันแนล) จำกัด
12. บริษัท PTT Philippines Inc.
13. บริษัท ผลิตไฟฟ้าและน้ำเย็น จำกัด

รัฐวิสาหกิจที่อยู่ในรูปแบบสถาบันการเงินที่กองทุนฟื้นฟูเข้าไปถือหุ้นเกินกว่าร้อยละ 50 คือ

1. ธนาคารนครหลวงไทย จำกัด (มหาชน)
2. บริษัท บริหารสินทรัพย์ กรุงเทพพาณิชย์ จำกัด (มหาชน)

3. บริษัท บริหารสินทรัพย์ สุโขมวิท จำกัด
4. บริษัท บริหารสินทรัพย์ รัตนสิน จำกัด
5. บริษัท บริหารสินทรัพย์ เพชรบุรี จำกัด

6.6 หน่วยงานที่ควบคุมดูแลรัฐวิสาหกิจ

เคมการควบคุมดูแลรัฐวิสาหกิจของรัฐบาลไทย มีหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. คณะรัฐมนตรี จะกำหนดนโยบายและคําคติใจ
2. คณะกรรมการที่รัฐบาลจัดตั้งขึ้นเฉพาะ เพื่อดำเนินการดูแลแทนรัฐบาล เช่น คณะกรรมการกำกับนโยบายด้านรัฐวิสาหกิจ(โดยจะทำการติดตามผล ประเมินผลการดำเนินงานของรัฐวิสาหกิจ ตลอดจนกำหนดทิศทางและแผนงานในการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ) คณะกรรมการนโยบายหนี้ของประเทศ(จะคอยควบคุมและดูแลการก่อหนี้การจัดสรรหนี้ของรัฐวิสาหกิจ)
3. สำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จะเป็นผู้วางแผนและกำหนดทิศทางการพัฒนาของรัฐวิสาหกิจ พิจารณางบประมาณ การลงทุน การเพิ่มทุน ติดตามผล และให้คำแนะนำ แก่รัฐวิสาหกิจ
4. สำนักงานประมาณ จะทำหน้าที่จัดงบประมาณให้รัฐวิสาหกิจและควบคุมการใช้จ่ายเงินให้เป็นไปตามแผนงานในงบประมาณ
5. สำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน ทำหน้าที่ตรวจสอบบัญชีและรับรองฐานะการเงินของรัฐวิสาหกิจ
6. กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม มีหน้าที่กำหนดและพิจารณาสิทธิประโยชน์ขั้นต่ำของพนักงานรัฐวิสาหกิจ
7. กระทรวงการคลัง มีบทบาทสำคัญมาก โดยจะกำกับดูแลด้านอัตราเงินเคื่อนค่าจ้าง สวัสดิการและผลตอบแทนของพนักงาน ระเบียบการเงินและบัญชี การใช้จ่ายเงินต่างๆ การจัดสรรกำไร การนำส่งรายได้เข้ารัฐ การกู้ยืมเงินและการค้ำประกันเงินกู้ การแปรรูป และทำหน้าที่เป็นตัวแทนของรัฐในถือหุ้น
8. กระทรวงต้นสังกัดของรัฐวิสาหกิจ จะเป็นผู้กำหนดนโยบายและการบริหารงาน ให้แก่รัฐวิสาหกิจในสังกัด

ปัจจุบันมีคณะกรรมการนโยบายรัฐวิสาหกิจแห่งชาติ ทำหน้าที่กำหนดนโยบายในการพัฒนารัฐวิสาหกิจ และกำลังจัดตั้งบรรษัทวิสาหกิจแห่งชาติ (ร่างกฎหมายกำลังเสนอเข้าสู่สภาผู้แทนราษฎรเพื่อพิจารณา) เพื่อบริหารรัฐวิสาหกิจ และสามารถตัดสินใจในเชิงกลยุทธ์ได้โดยโอนหุ้นของรัฐวิสาหกิจที่ได้แปลงเป็นบริษัท และหลักทรัพย์ในส่วนของรัฐเป็นผู้ถือให้แก่บรรษัทวิสาหกิจแห่งชาติเป็นผู้บริหารจัดการ ทั้งนี้ เพื่อให้การบริหารงานของรัฐวิสาหกิจมีความอิสระและคล่องตัว โดยมีโครงสร้างการบริหารองค์กรที่เป็นมืออาชีพ และมีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งเพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของรัฐวิสาหกิจโดยการกระจายหุ้นบางส่วนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ซึ่งในการดำเนินการดังกล่าวจะแบ่งรัฐวิสาหกิจตามภาระหน้าที่ โดยคณะกรรมการนโยบายรัฐวิสาหกิจแห่งชาติ และโอนหุ้นของรัฐวิสาหกิจที่มีการดำเนินงานในเชิงธุรกิจไปอยู่ภายใต้การบริหารของบรรษัทฯ สำหรับรัฐวิสาหกิจเชิงสังคมยังคงอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงเจ้าสังกัดตามเดิม

6.7 ปัญหาของรัฐวิสาหกิจ

1. ปัญหาการขาดแคลนเงินทุน รัฐวิสาหกิจขาดแคลนเงินทุนต้องอาศัยเงินทุนจากรัฐบาลและถ้ารัฐบาลมีนโยบายเร่งให้ขยายการดำเนินงานและการให้บริการแก่ประชาชน หรือคงไว้ในบริการประชาชนในรัฐวิสาหกิจที่ขาดทุน หลังจากเกิดวิกฤติเศรษฐกิจในปี 2540 ปัญหาขาดแคลนเงินก็จะทวีความรุนแรงมากขึ้น รัฐบาลไม่สามารถเป็นผู้รับภาระให้ทั้งหมด โดยการนำภาษีของประชาชนทั้งประเทศมาอุดหนุนและลงทุนได้

2. ปัญหาด้านบุคลากร ในระบบรัฐวิสาหกิจมีจำนวนบุคลากรมากและมีปัญหาคนล้นงาน ทำให้มีค่าใช้จ่ายสูงทางด้านเงินเดือน ค่าจ้างและสวัสดิการ นอกจากนี้ประสิทธิภาพการทำงานยังต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับภาคเอกชน อัตราเงินเดือนและผลตอบแทนของรัฐวิสาหกิจในระดับต่ำจะให้ผลตอบแทนสูงกว่าภาคเอกชนแต่ในระดับนโยบายกลับต่ำกว่าเอกชนทำให้ขาดแคลนพนักงานระดับนโยบายที่มีความรู้ความสามารถที่จะทำให้รัฐวิสาหกิจหลุดพ้นจากการขาดทุนได้

3. ปัญหาด้านระบบบัญชีการเงินและระบบข้อมูลเพื่อการบริการ ระบบบัญชีของรัฐวิสาหกิจไม่ทันสมัย ไม่ได้มาตรฐาน ทำให้ใช้เป็นข้อมูลในการประเมินผลงานต่ำๆ ไม่สามารถนำไปใช้ประกอบการตัดสินใจในการบริหารได้ทันการ

4. ปัญหาการจัดองค์กร การจัดองค์กรตามวัตถุประสงค์เดิมที่จัดตั้งขึ้นไม่เหมาะสมในสถานการณ์ปัจจุบัน ก่อเกิดขึ้นต่อน่างมากมายและมีความซ้ำซ้อนกันในหน่วยงาน ทำให้ต่ำซ้ำในการตัดสินใจและไม่สามารถแข่งขันกับเอกชนได้

5. ปัญหาด้านกฎหมายและกฎระเบียบต่างๆที่บังคับใช้กับรัฐวิสาหกิจ มีกฎหมายมากมายที่บังคับใช้ทำให้เกิดการผูกขาดเป็นอุปสรรคในการพัฒนาและการขยายบริการให้แก่ประชาชน

6. ปัญหาด้านแรงงาน ในการพัฒนาให้ทันสมัยมากขึ้นมักมีการต่อต้านจากพนักงานเนื่องจากกลัวจะต้องสูญเสียผลประโยชน์ของตนมากกว่าจะเห็นประโยชน์ส่วนรวม ทำให้การพัฒนาวิสาหกิจตามนโยบายของรัฐประสบปัญหา

6.8 การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ

แนวความคิดที่จะให้เอกชนดำเนินธุรกิจเองตามกลไกของตลาดและลดการดำเนินของรัฐลงเป็นแนวความคิดเก่าของอดัม สมิท (Adam Smith) ตั้งแต่ปี ค.ศ 1776 ต่อมาแนวการแปรรูปรัฐวิสาหกิจเริ่มฮิตขึ้นใหม่อีกในปี ค.ศ. 1979 ในประเทศอังกฤษโดยรัฐบาลภายใต้การนำของนางมาร์กาเร็ต แทตเชอร์ (นายกรัฐมนตรีในสมัยนั้น) ที่ต้องการปรับปรุงประสิทธิภาพและลดเงินอุดหนุนและการะหนี่ของรัฐวิสาหกิจที่รัฐบาลต้องรับผิดชอบ ปรากฏว่านโยบายดังกล่าวประสบความสำเร็จ จึงมีการนำแนวความคิดนี้มาใช้อย่างแพร่หลาย และหลังจากการล่มสลายของระบบคอมมิวนิสต์ ยิ่งทำให้มีการแปรรูปรัฐวิสาหกิจมากขึ้นในกลุ่มประเทศอดีตคอมมิวนิสต์และในประเทศกำลังพัฒนา ดังจะเห็นได้จากรูปภาพ 6.1 แสดงถึงแนวโน้มของการแปรรูปรัฐวิสาหกิจในประเทศกำลังพัฒนา ในระหว่างปี พ.ศ. 2531 ถึง พ.ศ. 2536 มีประเทศที่ทำการแปรรูปรัฐวิสาหกิจเพิ่มมากขึ้น ในปี พ.ศ. 2537 จำนวนประเทศกำลังพัฒนาที่แปรรูปรัฐวิสาหกิจลดลงเล็กน้อย และในปี 2538 มีจำนวนประเทศกำลังพัฒนาที่มีการแปรรูปรัฐวิสาหกิจเพิ่มขึ้น

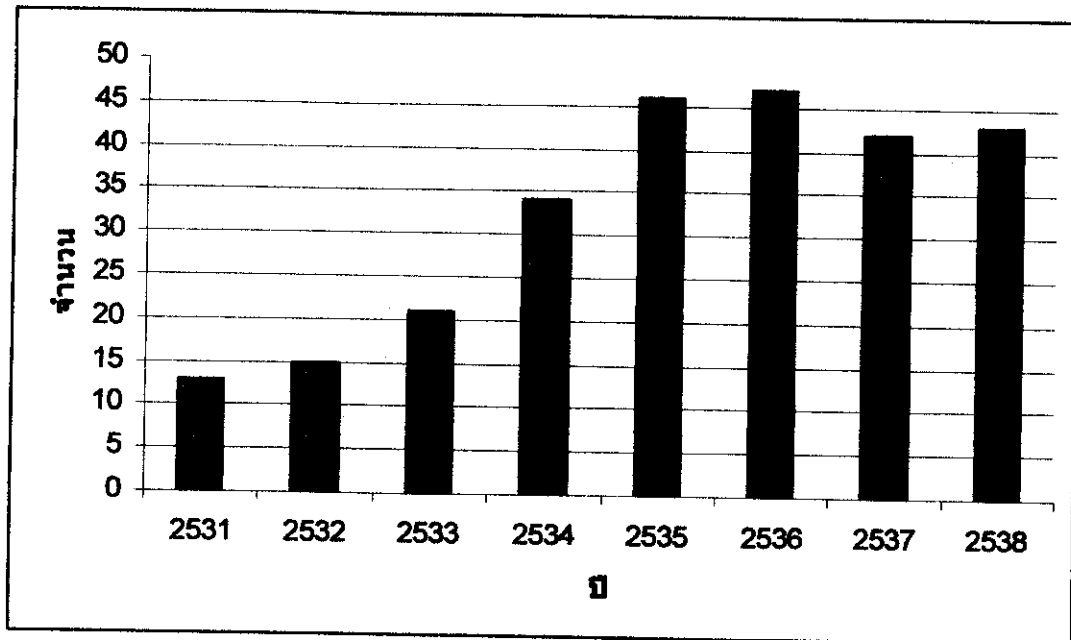
1 วัตถุประสงค์ในการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ

1) ภาระหนี้สินของรัฐบาลลดลง เมื่อแปรรูปแล้วรัฐบาลก็จะหมดภาระหนี้สินของรัฐวิสาหกิจนั้นรวมถึงการหนี้ที่เกิดจากการค้ำประกันในรัฐวิสาหกิจนั้น

2) ค่าใช้จ่ายของรัฐบาลลดลง รัฐบาลไม่ต้องนำงบประมาณแผ่นดินมาจุนเจือรัฐวิสาหกิจที่ขาดทุนและสามารถนำเงินไปใช้ในการพัฒนาประเทศได้อย่างเต็มที่

3) รัฐบาลมีรายได้เพิ่มขึ้น การแปรรูปรัฐวิสาหกิจจะส่งผลให้รัฐบาลมีรายได้จากการ ขายหุ้น ทรัพย์สินหรือให้เช่าหรือค่าสัมปทานจากเอกชน

รูปภาพ 6.1 แสดงจำนวนประเทศกำลังพัฒนาที่แปรรูปรัฐวิสาหกิจ ในช่วงปีพ.ศ.2531- 2538

4) ลดภาระของประชาชนในการจ่ายภาษีให้แก่รัฐบาล ในการที่รัฐบาลนำเงินงบประมาณแผ่นดินไปจุนเจือในรัฐวิสาหกิจที่ขาดทุน

5) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้มากขึ้นและสามารถแข่งขันกับธุรกิจอื่น ๆ ที่มีลักษณะเดียวกันได้

6) ผลประโยชน์ที่ผู้บริโภคได้รับมากขึ้นกว่าเดิม

7) ส่งเสริมการแข่งขันในการประกอบการในธุรกิจต่างๆ

2 เหตุผลสนับสนุนการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ

ฝ่ายสนับสนุนการแปรรูปรัฐวิสาหกิจได้อย่างถึงประโยชน์ต่างๆที่ได้รับจากการแปรรูป ดังนี้

1) รัฐวิสาหกิจเมื่อแปรรูปแล้วจะมีประสิทธิภาพการผลิตเพิ่มขึ้นและสามารถแข่งขันได้กับธุรกิจเอกชน ปัจจุบันรัฐวิสาหกิจส่วนใหญ่มักจะประสบปัญหาเรื่องการผลิตที่ไม่มีประสิทธิภาพ จากผลการศึกษาของสถาบันออดัมสมิท (Adam Smith Institute) ได้ศึกษาผลการแปรรูปรัฐวิสาหกิจในประเทศอิตาลีและประเทศกำลังพัฒนา ในปี ค.ศ. 1997 พบว่าเมื่อแปรรูปรัฐวิสาหกิจแล้วส่วนใหญ่มีการปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตให้ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของธนาคารโลกที่พบว่า 8 ใน 9 ของรัฐวิสาหกิจที่แปรรูปนั้นจะมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ William Megginson (1998) พบว่าร้อยละ 75 ของรัฐวิสาหกิจที่มีการแปรรูปจะมีการปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิต เมื่อการบริหารงานในด้านต่างๆที่มีประสิทธิภาพจะส่งผลให้ธุรกิจสามารถแข่งขันกับคู่แข่งได้

2) ผลประโยชน์ที่ผู้บริโภคได้รับ ผู้บริโภคจะได้ประโยชน์จากการที่การผลิตมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะการที่ประสิทธิภาพการผลิตมีมากขึ้น หมายถึงการใช้ปัจจัยการผลิตเท่าเดิมหรือน้อยกว่าแต่ได้รับผลผลิตมากขึ้น จะส่งผลให้ต้นทุนการผลิตต่อหน่วยลดลง ราคาผลผลิตก็จะลดลงผู้บริโภคก็จะได้รับประโยชน์ นอกจากนี้เรามักจะพบว่าเอกชนมักจะให้บริการดีกว่าธุรกิจที่เป็นของรัฐก็ถือได้ว่าผู้บริโภคได้รับประโยชน์

3) ภาระหนี้สินของรัฐบาลลดลง เมื่อแปรรูปแล้วรัฐบาลก็จะหมดภาระหนี้สินของรัฐวิสาหกิจนั้นรวมถึงการหนี้ที่เกิดจากการค้ำประกันในรัฐวิสาหกิจนั้น ทำให้ฐานะการคลังและความน่าเชื่อถือของประเทศทางด้านการเงินการคลังดีในสายตาของต่างประเทศ จะส่งผลให้เศรษฐกิจมีเสถียรภาพมากขึ้น และรัฐบาลจะสามารถแสวงหาแหล่งเงินกู้ที่จะนำมาพัฒนาประเทศได้มากขึ้น

4) ค่าใช้จ่ายของรัฐบาลลดลง ในกรณีที่รัฐวิสาหกิจนั้นขาดทุนหรือรัฐวิสาหกิจนั้นไม่สามารถชำระหนี้สินตามกำหนดได้หรือรัฐวิสาหกิจจำเป็นต้องมีการลงทุนเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของรัฐบาลที่จะต้องจัดสรรเงินงบประมาณมาชำระหนี้แทนหรือหาเงินมาลงทุนในรัฐวิสาหกิจนั้น หากมีการแปรรูปรัฐวิสาหกิจเหล่านั้นแล้ว ภาระความรับผิดชอบในการจัดสรรเงินงบประมาณก็จะหมดไปค่าใช้จ่ายของภาครัฐบาลในส่วนนี้ก็จะลดลง รัฐบาลก็จะสามารถนำเงินในส่วนนี้ไปพัฒนาประเทศได้อย่างเต็มที่

5) รัฐบาลมีรายได้เพิ่มขึ้น การแปรรูปรัฐวิสาหกิจจะส่งผลให้รัฐบาลมีรายได้จากการ ขายหุ้น ทรัพย์สินหรือให้เช่าหรือค่าสัมปทานจากเอกชน

6) ลดภาระของประชาชนในการจ่ายภาษีให้แก่รัฐบาล ในการที่รัฐบาลนำเงินไปอุดหนุนแก่รัฐวิสาหกิจที่ขาดทุนหรือนำไปลงทุนในรัฐวิสาหกิจเพื่อการผลิตสินค้าและบริการบางชนิด ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้มีส่วนในการบริโภคด้วย แต่รัฐบาลกลับนำเงินภาษีของประชาชนส่วนใหญ่มาอุดหนุน ตัวอย่างเช่น ขสมก.ขาดทุนรัฐบาลก็ต้องหาเงินมาอุดหนุนโดยจัดสรรเงินงบประมาณส่วนหนึ่ง ซึ่งได้มาจากภาษีของประชาชนทั้งประเทศมาอุดหนุนและประชาชนในกรุงเทพเป็นผู้บริโภค ส่วนประชาชนต่างจังหวัดที่ไม่ได้เดินทางมากรุงเทพก็จะไม่ได้รับประโยชน์จากการอุดหนุนนี้และยังเสียประโยชน์กล่าวคือหากไม่นำเงินมาอุดหนุนขสมก. รัฐบาลอาจนำเงินไปพัฒนาในด้านอื่นๆได้

7) การจ้างงานและสวัสดิการของพนักงานดีขึ้น เมื่อมีการแปรรูปรัฐวิสาหกิจทำให้การบริหารงานและการผลิตมีประสิทธิภาพมากขึ้นและมีกำไร สามารถขยายกิจการให้ใหญ่ขึ้นจะทำให้มีการจ้างงานมากขึ้น พนักงานก็จะมีรายได้เพิ่มจากเงินเดือนโบนัสและสวัสดิการต่างๆที่จะสามารถให้ได้

8) พัฒนาตลาดทุน การแปรรูปรัฐวิสาหกิจโดยการขายหุ้นในตลาดทุนทำให้มีหลักทรัพย์ที่จะซื้อขายเพิ่มมากขึ้น เป็นการกระตุ้นตลาดให้คึกคักขึ้น นักลงทุนมีทางเลือกในการลงทุนมากขึ้น เป็นการเปิดโอกาสให้นักลงทุนทั้งในและต่างประเทศมีโอกาสเท่าเทียมกัน

9) ส่งเสริมตลาดแข่งขัน ในการที่ธุรกิจเดิมดำเนินการโดยรัฐวิสาหกิจนั้นเป็นการยากที่เอกชนจะเข้ามาแข่งขันด้วย ดังนั้นการดำเนินการของธุรกิจของรัฐวิสาหกิจต่างๆจึงเป็นการผูกขาดหรือผู้ประกอบการน้อยราย ธุรกิจเอกชนไม่กล้าเข้ามาแข่งขันกับรัฐเพราะเสียเปรียบในเกือบทุกด้านไม่ว่าเรื่องทุน กฎหมาย การสนับสนุนจากรัฐและสิทธิพิเศษอื่นๆ หากแปรรูปเป็นธุรกิจปกติแล้ว เอกชนรายอื่นๆก็จะสามารถเข้ามาแข่งขันได้เพราะไม่มีธุรกิจใดได้เปรียบหรือเสียเปรียบกันมากนัก

10) มีการลงทุนเพิ่มขึ้น เมื่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจแล้วจะมีเข้ามาแข่งขัน การประกอบธุรกิจนั้น ก็หมายความว่ามีการลงทุนเพิ่ม จากผลการศึกษาการแปรรูปรัฐวิสาหกิจของฮังการีพบว่ารัฐวิสาหกิจที่แปรรูปแล้วประมาณร้อยละ 86 ของรัฐวิสาหกิจที่แปรรูปมีการลงทุนเพิ่มและในโปแลนด์รัฐวิสาหกิจที่แปรรูปมีการลงทุนเพิ่มร้อยละ 64

3 เหตุผลคัดค้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ

ฝ่ายไม่สนับสนุนการแปรรูปรัฐวิสาหกิจได้อย่างถึงผลเสียต่างๆที่จะได้รับการแปรรูป
ดังนี้

1) มีประสิทธิภาพการผลิตเพิ่มขึ้นและสามารถแข่งขันได้ การที่คาดหวังให้เอกชนเข้าร่วมในการบริหารงานแล้วรัฐวิสาหกิจนั้นจะมีประสิทธิภาพการผลิตเพิ่มขึ้นและสามารถแข่งขันได้อาจจะไม่เป็นจริง เพราะในภาคเอกชนก็มีมากมายที่ประสบความล้มเหลวในการดำเนินงาน ดังนั้นการคาดการณ์ผิดพลาดจะทำอย่างไรและใครจะเป็นผู้รับผิดชอบต่อประชาชน

2) ผลประโยชน์ที่ผู้บริโภคได้รับ ในอดีตที่ผ่านมาราคาสินค้าและบริการของรัฐวิสาหกิจมักจะต่ำและบางครั้งต่ำกว่าต้นทุนก็มี เมื่อแปรรูปรัฐวิสาหกิจ การอุดหนุนต่างๆก็จะไม่หมดไป กล่าวคือไม่มีการอุดหนุนโดยรัฐในการผลิต การดำเนินงาน การจำหน่ายสินค้าและบริการ แม่นอนราคาสินค้าและบริการก็จะปรับตัวเพิ่มสูงขึ้นในระยะแรก หากธุรกิจนั้นสามารถปรับปรุงประสิทธิภาพได้ดีขึ้นและสามารถลดต้นทุนได้ ราคาสินค้าและบริการก็จะลดลง หรืออาจไม่ลดลงก็ได้หากธุรกิจนั้นต้องการกำไรจากส่วนต่างนี้ ดังนั้นผู้บริโภคจะไม่ได้รับประโยชน์จากส่วนนี้ นอกจากนี้การเป็นของเอกชนก็ได้หมายความว่า จะให้บริการดีไปเสียทุกอย่าง ตัวอย่างการให้บริการของรถเมล์ที่เป็นรถร่วมบางคัน เป็นต้น

3) รัฐบาลมีรายได้เพิ่มขึ้น การแปรรูปรัฐวิสาหกิจจะส่งผลให้รัฐบาลมีรายได้จากการขายหุ้น ทรัพย์สินหรือให้เช่าหรือค่าสัมปทานจากเอกชนจริง แต่รัฐจะสูญเสียกำไรบางส่วนหรือทั้งหมดที่เคยเป็นรายได้ของรัฐให้แก่เอกชนหรืออาจจะต้องจ่ายเงินเพื่อสนับสนุนให้ธุรกิจนั้นในกรณีที่ขาดทุน และที่ผ่านมารัฐวิสาหกิจที่มีกำไรจะมีเอกชนสนใจมาก ส่วนรัฐวิสาหกิจที่ขาดทุนเอกชนมักจะไม่สนใจเข้าร่วมลงทุนหรือซื้อในราคาที่ต่ำ ดังนั้นการขายหรือการให้เอกชนร่วมลงทุนบางส่วนในรัฐวิสาหกิจจึงเป็นการแบ่งกำไรของรัฐให้แก่เอกชนหรือเป็นการขายทรัพย์สินของประชาชนในราคาถูก ตัวอย่างการแปรรูปรถไฟในประเทศไทยซึ่งมีการประเมินทรัพย์สินเป็นมูลค่าประมาณ 4 พันล้านปอนด์ แต่ขายได้เพียง 1.9 พันล้านปอนด์ ซึ่งน้อยกว่าราคาประเมินถึงร้อยละ 50 นอกจากนี้ก่อนการแปรรูปรัฐต้องจ่ายเงินสนับสนุนกิจการรถไฟไป 1 พันล้านปอนด์หลังจากนั้น 1 ปีรัฐต้องจ่ายเงินสนับสนุนเป็น 2.1 พันล้านปอนด์

4) ในเหตุผลที่ว่าเพื่อให้การจ้างงานและสวัสดิการของพนักงานดีขึ้นอาจไม่เป็นจริง เพราะในอดีตที่ผ่านมารัฐวิสาหกิจมักมีนโยบายที่จะมุ่งเน้นการใช้คนมากกว่าเครื่องจักร และวัตถุประสงค์ในการตั้งรัฐวิสาหกิจอันหนึ่งก็เพื่อแก้ปัญหาคนว่างงาน ดังนั้นจึงไม่

แปลกที่ในรัฐวิสาหกิจจึงมีคนล้นงาน เมื่อมีการแปรรูปรัฐวิสาหกิจทำให้การบริหารงานและการผลิตมีประสิทธิภาพมากขึ้น ได้นั้นคงจะต้องมีการปลดคนงานออกเพื่อลดต้นทุน เมื่อมีธุรกิจกำไรก็จะขยายกิจการให้ใหญ่ขึ้นและสามารถจ้างงานมากขึ้น แต่อาจจะน้อยกว่าหรืออาจจะมากกว่าเดิมก็ได้ พนักงานที่ยังถูกจ้างต่อจะมีรายได้เพิ่มจากเงินเดือน โบนัสและสวัสดิการต่างๆก็ต่อเมื่อธุรกิจมีกำไร ตัวอย่างการแปรรูปรถไฟในประเทศไทยมีพนักงานถูกเลิกจ้างประมาณ 30,000 คน หรือ 1 ใน 4 ของพนักงานทั้งหมด

5) การแปรรูปรัฐวิสาหกิจโดยการขายหุ้นในตลาดทุนเป็นการเปิดโอกาสให้นักลงทุนในประเทศและต่างประเทศมีโอกาสเป็นเจ้าของ แต่มักพบว่านักลงทุนต่างประเทศจะมีโอกาสมากกว่า เพราะนักลงทุนจากต่างประเทศมีอำนาจซื้อมากกว่า นอกจากนี้ยังพบว่ากลุ่มนักการเมืองจะเข้ามาลงทุนในกิจการรัฐวิสาหกิจที่ถูกแปรรูปมากมาย ตัวอย่างเช่นการแปรรูปรัฐวิสาหกิจในอังกฤษพบว่าผู้ที่เข้ามาลงทุนและเป็นผู้บริหารในรัฐวิสาหกิจที่ถูกแปรรูปเป็นอดีตนักการเมืองฝ่ายรัฐบาลในสมัยของนางมาร์กาเร็ต แธตเชอร์ อาทิเช่น ลอร์ดชัง อดีตรัฐมนตรีกระทรวงการค้า เป็นผู้บริหารบริษัทเคเบิลแอนด์ไวร์เลสที่แปรรูปมาจากรัฐวิสาหกิจที่เกี่ยวกับการสื่อสาร และมีนายเคนเนธ เบเกอร์(อดีตรัฐมนตรี)เป็นที่ปรึกษา นายปีเตอร์ วอลด์เกอร์ อดีตรัฐมนตรีกระทรวงพลังงานเป็นผู้ดำเนินการแปรรูปบริษัทบริติชแก๊ส ได้เป็นกรรมการบริษัทและยังได้เป็นกรรมการธนาคารเอ็นเอ็มรอสส์ไชลด์ สาขาเวลส์ ซึ่งเป็นธนาคารที่ดำเนินการขายหุ้นบริษัทบริติชแก๊สให้แก่เอกชน ลอร์ดจอห์น แม็กเกรเกอร์ อดีตรัฐมนตรีกระทรวงคมนาคมหลังพ้นตำแหน่งได้เข้าทำงานให้บริษัทที่ปรึกษาของรัฐบาลในการแปรรูปรัฐวิสาหกิจการบินบริติชแอร์เวย์ เซอร์จิลล์ ฮอว์ สส.พรรคอนุรักษนิยม(พรรครัฐบาลนางมาร์กาเร็ต แธตเชอร์) ได้เป็นกรรมการบริษัทบริติชสตีลที่แปรรูปมาจากรัฐวิสาหกิจ นายคริสตอเฟอร์ กานด์ โจนส์ อดีตวิปพรรคอนุรักษนิยม ได้เป็นกรรมการบริษัทบริติชแก๊ส เซอร์มาร์กัส ฟอกซ์ และเซอร์คีธ สปีด สส.พรรคอนุรักษนิยมได้เป็นกรรมการบริษัทเวสต์มินสเตอร์เป็นบริษัทรับจ้างทำประชาสัมพันธน์ให้บริษัทบริติชแก๊ส เซอร์นอร์แมน ฟาวเลอร์ อดีตประธานพรรคอนุรักษนิยมและรัฐมนตรีกระทรวงการคลัง ได้เป็นกรรมการบริษัทกรู๊ป 4 ซิเคียวริตี้ ที่แปรรูปมาจากกิจกรรมการควบคุมนักโทษส่งระหว่างเรือนจำกับศาลมาเป็นบริษัทเอกชน นายนอร์แมน ทีบิค ผู้ร่วมก่อตั้งพรรคอนุรักษนิยมและอดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการค้าและอุตสาหกรรมได้เป็นกรรมการอำนาจการบริษัทบริติชเทลคอมซึ่งเป็นบริษัทที่เขาเป็นผู้ดำเนินการแปรรูปในขณะที่เป็นรัฐมนตรี จากตัวอย่างนี้จะแสดงให้เห็นว่าใครจะก้าวเข้ามาแทนที่รัฐและใครได้ประโยชน์อย่างชัดเจน

6) การส่งเสริมให้เกิดตลาดแข่งขันสามารถกระทำได้ในสินค้าและบริการบางอย่างและในตอนแรกธุรกิจเอกชนมักจะแข่งขันกัน จนถึงจุดๆหนึ่งมักจะร่วมมือกันในการผูกขาดและป้องกันผู้ประกอบการรายใหม่ที่จะเข้ามาแข่งขัน

7) การแปรรูปรัฐวิสาหกิจอาจทำให้รัฐสูญเสียเครื่องมือที่จะใช้ในการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ

6.9 รูปแบบการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ

ในการแปรรูปรัฐวิสาหกิจสามารถทำได้หลายรูปแบบ โดยไม่จำเป็นจะต้องหมายถึงการจำหน่ายขายโอนรัฐวิสาหกิจเพียงอย่างเดียว การแปรรูปรัฐวิสาหกิจที่มีอยู่ในปัจจุบันได้ 7 รูปแบบ ดังนี้

1. การทำสัญญาจ้างเอกชนให้บริหารงาน (Contract-Out) โดยรัฐจะจ่ายค่าจ้างตามผลงานหรือเหมาจ่ายให้เอกชนที่ทำหน้าที่บริหารงาน โดยรัฐยังเป็นเจ้าของทรัพย์สินและมีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดนโยบายบริหาร และรับภาระด้านการลงทุน เช่น การทำเรือฯ ให้เอกชนเข้าบริหารท่าเรือกรุงเทพ 6 ท่า จากทั้งหมด 17 ท่า และการทำอากาศยานฯให้มีการจัดระบบการเดินรถรับจ้าง โดยให้เอกชนดำเนินการ ในการจ้างรัฐจะเลือกจ้างเอกชนรายที่มีราคาต่ำสุด เพราะถือว่ามีประสิทธิภาพทำให้รัฐลดค่าใช้จ่ายลงได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งค่าใช้จ่ายผูกพันในการจ้างพนักงาน วิธีการแบบนี้ยังแบ่งออกเป็น 2 วิธี

1) จ้างบริหารเฉพาะกิจกรรม (Contract Out) เป็นกิจกรรมที่ไม่มีความซับซ้อน เช่น จ้างทำความสะอาด จ้างเอกชนเข้ามาทำการซ่อมบำรุงรักษา

2) จ้างเอกชนมาบริหาร (Management Contract) รัฐจะจ้างเอกชนเข้ามาบริหารและรัฐวิสาหกิจจะควบคุมดูแลการบริหาร เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้จัดตั้งบริษัททาวน์ทาวน์ควิตี้พีริซ็อป จำกัด และได้จ้างเอกชนมาบริหาร โดยการท่องเที่ยวฯเป็นผู้ควบคุมการบริหารงาน เป็นต้น

2 การทำสัญญาให้เอกชนเช่าดำเนินการ (Lease Contract) เอกชนจะเป็นผู้เช่าดำเนินการในโครงการของรัฐและจ่ายเงินให้รัฐบาลตามสัดส่วนที่ทำสัญญากันและมักมีระยะเวลาสัญญา 5-20 ปี โดยรายได้และกำไรที่เอกชนจะได้รับจะขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพการบริหารงานทางการตลาด แต่สำหรับอัตราค่าบริการรัฐยังคงเป็นผู้กำหนดและมีการ

กำหนดให้มีค่ากำประกันการลงทุนและบทลงโทษสำหรับเอกชน โดยรัฐยังคงเป็นเจ้าของทรัพย์สิน แต่ภาระการจัดการดำเนินงานและการลงทุนเป็นของภาคเอกชน เช่น การทำเรือที่ให้ออกชนเข้าประกอบการทำเรือพาณิชย์แหลมฉบัง 5 ท่า หรือองค์การผลิตอาหารสำเร็จรูป (อสร.) ให้ออกชนเช่าโรงงานผลิตน้ำตาลส้มสายชูและอาหารกระป๋อง

3 การให้สัมปทานภาคเอกชน (Concession) โดยรัฐให้สิทธิเอกชนเป็นผู้รับผิดชอบด้านการลงทุนการจัดการและการปฏิบัติงานในทรัพย์สินที่รัฐให้สัมปทานเต็มที่ เมื่อหมดอายุสัมปทานต้องโอนทรัพย์สินเหล่านั้นเป็นของรัฐหรือโอนทรัพย์สินเป็นของรัฐทันที แต่ให้สิทธิเอกชนในการบริหารงานโครงการที่ได้รับสิทธิต่อไป ทั้งนี้เอกชนจะได้รับค่าตอบแทนการให้บริการจากประชาชนผู้ใช้บริการโดยตรง ขณะที่รัฐจะเก็บค่าสิทธิหรือส่วนแบ่งตามที่ได้ตกลงไว้ในสัญญาการให้สัมปทาน ซึ่งหากคุณภาพการบริการไม่ดีหรือไม่เป็นไปตามที่ตกลงไว้ รัฐมีสิทธิยกเลิกสัญญาได้ รูปแบบการให้สัมปทานนี้ รวมถึงวิธีการ BOOY (Build Operate-Own-Transfer) และ BOT (Build-Operate-Transfer) และ BOO (Build-Own-Operate) และ BTO (Build-Transfer - Operate)

ตัวอย่างจากรูปแบบดังกล่าว ได้แก่

- 1) กรณีของการทางพิเศษแห่งประเทศไทย ให้ออกชนลงทุนก่อสร้างโครงการทางด่วนขั้นที่ 2 ในรูปแบบ BTO แล้วโอนกลับให้รัฐก่อนที่รัฐจะให้สิทธิเอกชนบริหารงานและเก็บประโยชน์จากทางด่วนขั้นที่ 2 ต่อไป
- 2) กรณีของการทางรถไฟแห่งประเทศไทยให้สัมปทานเอกชนก่อสร้างทางรถไฟยกระดับ (ไฮปเวลล์)
- 3) กรณีขสมก. ได้ให้สัมปทานเอกชนเดินรถบางเส้นทาง
- 4) กรณีองค์การโทรศัพท์ให้สัมปทานเอกชนในการขยายการบริการเครือข่ายโทรศัพท์ 3 ล้านเลขหมายและการให้บริการโทรศัพท์เคลื่อนที่

4. การเสนอขายหุ้นให้สาธารณชน (Public Offering)

โดยทำการเสนอขายหุ้นให้แก่สาธารณชน ในการขายหุ้นรัฐอาจดำเนินการได้ 3 วิธีการ ได้แก่

วิธีที่ 1 ลดสัดส่วนการถือหุ้นจากภาครัฐลงบางส่วนแต่ไม่เกินร้อยละ 51 มีผลให้บริษัทยังคงสภาพการเป็นรัฐวิสาหกิจอยู่ เช่น กรณีบริษัทการบินไทย นำหุ้น 1.177 ล้านหุ้น ออกขายในตลาดหลักทรัพย์ฯ มีผลทำให้การถือหุ้นของรัฐลดลงเหลือร้อยละ 92.86

วิธีที่ 2 ลดสัดส่วนการถือหุ้นจากภาครัฐลงเกินร้อยละ 51 มีผลให้บริษัทพ้นสภาพการเป็นรัฐวิสาหกิจ เช่น บริษัททิพย์ประกันภัย จำกัด (มหาชน) ได้กระจายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์ฯ และลดสัดส่วนการถือหุ้นของกระทรวงการคลังต่ำกว่าร้อยละ 50 มีผลทำให้บริษัทพ้นสภาพจากการเป็นรัฐวิสาหกิจ

วิธีที่ 3 รัฐวิสาหกิจตั้งบริษัทลูกขึ้นเพื่อดำเนินกิจกรรมแทน (Subsidiary Company) โดยรัฐวิสาหกิจถือหุ้นในบริษัทลูกทั้งหมดในขั้นแรก แล้วดำเนินการเพิ่มทุนในบริษัทลูกหรือกระจายหุ้นเดิมในบริษัทลูกด้วยการนำเข้าซื้อขายในตลาดหลักทรัพย์ในสัดส่วนเกินกว่าร้อยละ 51 เพื่อให้บริษัทลูกมีสภาพเป็นบริษัทมหาชนที่มีการดำเนินงานแบบเอกชนภายหลังเข้าตลาด เช่นกรณี กฟผ. จัดตั้งบริษัทผลิตไฟฟ้า (EGGO) ขึ้น โดยถือหุ้นทั้งหมดแล้วกระจายหุ้นร้อยละ 51 ในตลาดหลักทรัพย์ฯ หรือการประกาศส่วนภูมิภาค (กปภ.) จัดตั้งบริษัทจัดการทรัพยากรน้ำภาคตะวันออกเฉียงเหนือแล้วเตรียมกระจายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์เกินกว่าร้อยละ 51

5 การร่วมลงทุนกับภาคเอกชน (Joint- Venture) มี 2 วิธีการ คือ

วิธีที่ 1 รัฐวิสาหกิจร่วมลงทุนในภาคเอกชนโดยจัดตั้งบริษัทขึ้นดำเนินการบางกิจกรรมที่เคยทำอยู่และบริษัทเอกชนจะพ้นจากการเป็นรัฐวิสาหกิจเป็นผู้บริหารงานในกิจกรรมนั้น บริษัทที่สร้างขึ้นจะพ้นจากการเป็นรัฐวิสาหกิจเพื่อความคล่องตัวในการบริหาร เช่น กรณี ขสมก. ร่วมทุนร้อยละ 20 กับเอกชนเพื่อเดินรถปรับอากาศขนาดเล็ก และบริษัทการบินไทย ร่วมทุนร้อยละ 30 กับเอกชนเพื่อจัดตั้งบริษัทคร่าวการบินภูเก็ต

วิธีที่ 2 รัฐวิสาหกิจประเมินทรัพย์สินของคนแล้วนำไปลงทุนกับภาคเอกชน ซึ่งกิจการส่วนใหญ่จะเป็นกิจการที่ภาคเอกชนทำได้คืออยู่แล้ว หรือมีการแข่งขันสูง โดยการถือหุ้นของภาครัฐไม่เกินร้อยละ 49 และกิจกรรมร่วมทุนใหม่อาจเป็นกิจการอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจเดิมของรัฐวิสาหกิจและพ้นจากการเป็นรัฐวิสาหกิจ ตัวอย่างเช่น โรงงานไฟประเมินราคาทรัพย์สิน แล้วนำไปร่วมลงทุนกับเอกชนเพื่อทำโรงพิมพ์ องค์การแบตเตอรี่ประเมินราคาทรัพย์สินแล้วร่วมลงทุนกับเอกชนเพื่อจัดทำโรงงานแบตเตอรี่ที่ทันสมัย

6. การให้เอกชนลงทุนดำเนินการแต่รัฐรับซื้อผลผลิตหรือวิธีการ Build-Own-Operate (BOO) โดยเปิดโอกาสให้เอกชนประมูลแข่งขันเพื่อดำเนินกิจกรรมของรัฐวิสาหกิจ ซึ่งรูปแบบนี้ รัฐจะสนับสนุนให้เอกชนเป็นผู้ลงทุนในกิจกรรมนั้น เพื่อลดภาระการลงทุนของรัฐ

และเมื่อเอกชนดำเนินการแล้ว รัฐจะเป็นผู้รับซื้อผลผลิตจากภาคเอกชนนั้น เช่น กรณีการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ให้เอกชนดำเนินการก่อสร้างโรงไฟฟ้าใหม่ในรูปของ Independent Power Producer (IPP) แล้วขายไฟฟ้าที่ผลิตได้ให้การไฟฟ้า

7. การขุบเลิกและจำหน่ายโอนกิจการ (Trade Sale and Liquidation) เป็นวิธีการที่รัฐมีมติขุบเลิกกิจการรัฐวิสาหกิจ โดยจำหน่ายโอนกิจการหลังชำระบัญชีเพื่อให้เอกชนมาซื้อกิจการนั้น ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นกิจการที่รัฐหมดความจำเป็นในการดำเนินการและภาคเอกชนทำกิจการประเภทนี้ได้ดีกว่า เช่น การขุบเลิกโรงงานกระสอบป่าน การจำหน่ายหุ้นทั้งหมดของบริษัทอุตสาหกรรมน้ำตาลชลบุรีจำกัด

6.10 การคลังของรัฐวิสาหกิจไทย

ในปี 2545 รัฐวิสาหกิจรวม 50 แห่ง ที่จัดส่งงบประมาณประจำปี 2545 ทันเวลา ดังนั้นจึงขอกกล่าวเฉพาะภาพรวมของการคลังรัฐวิสาหกิจ 50 แห่ง

1. ทรัพย์สิน ในปี 2545 รัฐวิสาหกิจมีทรัพย์สินรวมเป็นมูลค่า 2126,022 ล้านบาท หรือร้อยละ 39.7 ของ GDP

2. หนี้สินและทุน ในปี 2545 รัฐวิสาหกิจมีหนี้สินทั้งหมด 1,254,531 ล้านบาท และมีส่วนของทุน 871,492 ล้านบาท สัดส่วนของหนี้สินต่อทุนเท่ากับ 1.4 โดยหนี้สินกระจุกตัวอยู่ในสาขา ขนส่ง การพลังงาน สาธารณูปการ การสื่อสาร คิดเป็นร้อยละ 44.4, 24.9, 7.7 และ 4.2 ตามลำดับ

3. รายได้-รายจ่าย ในปีพ.ศ. 2545 มีรายได้รวมประมาณ 1,334,054 ล้านบาท หรือร้อยละ 17.3 ของ GDP และมีรายจ่ายรวม 1,257,231 ล้านบาท หรือร้อยละ 16 ของ GDP มีกำไรสุทธิ 76,818 ล้านบาท กำไรเพิ่มจากปีก่อนเนื่องจากรัฐวิสาหกิจบางแห่งกำไรเพิ่ม เช่น ทศท, บกท, กฟผ รพม สาเหตุหนึ่งที่ทำให้กำไรเพิ่มเนื่องจากการแข็งของค่าเงินบาท

4. จำนวนพนักงาน ในปีพ.ศ. 2545 มีพนักงานทั้งสิ้น มีจำนวนพนักงานทั้งหมด 240,958 คนหรือร้อยละ 12 ของกำลังคนในภาครัฐหรือร้อยละ 0.7 ของแรงงานรวมทั้งประเทศ

สำหรับในปี 2546 ภาพรวมของการคลังรัฐวิสาหกิจสรุปได้ดังนี้

1. ทรัพย์สิน ในปี 2546 รัฐวิสาหกิจมีทรัพย์สินรวมเป็นมูลค่า 4,691,814.1 ล้านบาท หรือร้อยละ ของ GDP รัฐวิสาหกิจที่มีสินทรัพย์รวมสูงสุด คือ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยจำนวน 374,996.6 ล้านบาท บริษัท ทศท คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) จำนวน 269,745.2 ล้านบาท บริษัท ปตท จำกัด (มหาชน) จำนวน 243,312.6 ล้านบาท ตามลำดับ

2. หนี้สินและทุน ในปี 2546 รัฐวิสาหกิจมีหนี้สินทั้งหมด 3,669,286.1 ล้านบาท และมีส่วนของทุน 1,022,528 ล้านบาท สัดส่วนของหนี้สินต่อทุนเท่ากับ 3.6 โดยหนี้สินกระจุกตัวอยู่ในสาขา สถาบันการเงิน การพลังงาน ขนส่ง การสื่อสาร สาธารณูปการ คิดเป็นร้อยละ 63.71, 15.26, 12.7, 6.0 และ 1.89 ตามลำดับ

3. รายได้-รายจ่าย ในปีพ.ศ. 2546 มีรายได้รวมประมาณ 1,601,017.3 ล้านบาท หรือร้อยละ ของ GDP และมีรายจ่ายรวม 1,461,826.4 ล้านบาท หรือร้อยละ ของ GDP มีกำไรสุทธิ 139,190.9 ล้านบาท โดยมีอัตราผลตอบแทนต่อทรัพย์สินร้อยละ 3.0 อัตราผลตอบแทนต่อทุนร้อยละ 13.6 อัตราผลตอบแทนต่อรายได้ร้อยละ 8.7

4. รัฐวิสาหกิจที่นำเงินส่งคลังสูงสุด ได้แก่ บริษัททศทคอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) จำนวน 14,498.3 ล้านบาท การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย จำนวน 9,555.0 ล้านบาท สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล จำนวน 7,504.8 9 ล้านบาท ตามลำดับ รัฐวิสาหกิจที่มีกำไรสุทธิ (ก่อนหักภาษี) สูงสุด ได้แก่ บริษัท ปตท จำกัด (มหาชน) จำนวน 44,000 ล้านบาท การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย จำนวน 30,000.3 ล้านบาท บริษัททศทคอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) จำนวน 18,051.1 ล้านบาท รัฐวิสาหกิจที่ขาดทุน สูงสุด ได้แก่ การรถไฟแห่งประเทศไทย จำนวน 5,672.3 ล้านบาท องค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ จำนวน 4,458.8 ล้านบาท บริษัทไปรษณีย์ไทย จำกัด จำนวน 3,645.5 ล้านบาท

4. จำนวนพนักงาน ในปีพ.ศ. 2546 มีพนักงานทั้งสิ้น มีจำนวนพนักงานทั้งหมด 278,291 คน

6.11 การแปรรูปรัฐวิสาหกิจไทย

การดำเนินการแปรรูปรัฐวิสาหกิจไทยเริ่มตั้งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 เป็นต้นมา ได้กำหนดนโยบายของแผนงานในแต่ละช่วงดังนี้

1. ช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) ในการแปรรูปรัฐวิสาหกิจรัฐมุ่งเน้นที่ความจำเป็นในการใช้ประโยชน์ของรัฐวิสาหกิจ มิได้ดูผลประกอบการเป็นหลัก ได้มีการยุบเลิกรัฐวิสาหกิจที่มีภาคเอกชนดำเนินการแล้ว 9 แห่ง เช่น โรงงานท่าเตา โรงงานผลิตยาฆ่าครองทำ เป็นต้น และ ให้เอกชนดำเนินการ 1 แห่ง

2. ช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510-2514) ในช่วงนี้รัฐมีนโยบายไม่ดำเนินการแข่งขันกับภาคเอกชนในกิจการที่เอกชนดำเนินการมีประสิทธิภาพมากกว่าและไม่มีผลเสียต่อส่วนรวม ในช่วงนี้มีการยุบเลิกกิจการรัฐวิสาหกิจ 6 แห่ง ขายหุ้นรัฐวิสาหกิจให้เอกชน 17 แห่ง และมีการรวมกิจการรัฐวิสาหกิจบางแห่งเข้าด้วยกัน

3. ช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519) ในช่วงนี้เกิดวิกฤตการณ์น้ำมันขึ้น ราคาสินค้าส่งออกตกต่ำ รัฐบาลไม่สามารถรับภาระทุกด้านได้ จึงมีนโยบายคงสภาพรัฐวิสาหกิจเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับสาธารณูปโภค ยุทธปัจจัย และป้องกันการผูกขาด รัฐวิสาหกิจนอกเหนือจากนี้ให้แปรรูป ผลมีการยุบเลิกกิจการ 7 แห่ง ขายหุ้นให้เอกชน 2 แห่ง รวมกิจการ 3 แห่งเป็นแห่งเดียว

4. ช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520 -2524) สภาวะเศรษฐกิจในช่วงนี้ยังไม่ดีนัก มีการขาดดุลการค้าและขาดดุลการคลังอย่างหนัก หนี้สาธารณะเพิ่มสูงขึ้นและเกิดวิกฤตการณ์น้ำมันครั้งที่ 2 (ในปี 2523) รัฐบาลยังคงนโยบายการแปรรูปรัฐวิสาหกิจเช่นเดียวกับในช่วงแผนพัฒนาฉบับที่ 3 มีการยกเลิกและจำหน่ายรัฐวิสาหกิจที่ตั้งขึ้นเพื่อเป็นตัวอย่างแก่เอกชนหรือเป็นผู้ริเริ่มและดำเนินการไม่มีประสิทธิภาพ โดยพิจารณาจากการขาดทุนสะสมของรัฐวิสาหกิจนั้น ในช่วงนี้มีการยกเลิกรัฐวิสาหกิจ 2 แห่ง คือ บริษัทปุ๋ยเคมีและ โรงงานกระสอบป่าน และยุบรวมกิจการรัฐวิสาหกิจ 2 แห่งแล้วตั้งองค์กรใหม่ขึ้นมาดำเนินการแทน ได้แก่ ยุบบริษัท ไทยโทรทัศน์ กับบริษัทมหานครขนส่ง แล้วตั้งใหม่เป็นองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย(อสมท.)

5. ช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) ในช่วงนี้มีการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจใหม่เพื่อลดการขาดดุลภาครัฐและการขาดดุลของบัญชีเดินสะพัด มีการลดค่าเงินบาท ในแผนพัฒนาฉบับที่ 5 มีการกำหนดบทบาทของภาคเอกชนชัดเจนมากขึ้น มีการตั้งคณะกรรมการรัฐวิสาหกิจแห่งชาติ เพื่อเป็นองค์กรที่จะดูแลการบริหารงานของรัฐวิสาหกิจและพิจารณาการแปรรูปรัฐวิสาหกิจให้เป็นไปตามนโยบายและแผนการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ในช่วงนี้ได้มีการกำหนดนโยบายการแปรรูป ดังนี้คือ

- 1) รัฐยังคงสนับสนุนรัฐวิสาหกิจที่ใช้เงินลงทุนสูง และเอกชนไม่สนใจ และพิจารณาแปรรูปโดยการนำเข้าตลาดหลักทรัพย์ต่อไป
- 2) ขยายเลิก จำหน่ายให้เอกชน สำหรับรัฐวิสาหกิจที่ไม่มีประสิทธิภาพ
- 3) ในกิจการที่เอกชนดำเนินการคืออยู่แล้วรัฐจะไม่ตั้งรัฐวิสาหกิจขึ้นมาแข่งขัน ยกเว้นกิจการที่เป็นสาธารณูปโภคหรือเกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศ
- 4) สำหรับรัฐวิสาหกิจที่เป็นกิจการเกี่ยวกับสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ให้เพิ่มการบริการให้เพียงพอกับความต้องการและต้องมีประสิทธิภาพ และพิจารณาให้เอกชนมีส่วนร่วมลงทุนหรือจ้างเหมาหรือให้เอกชนดำเนินการบางส่วน
- 5) ให้ขยายเลิก หรือชะลอการขยายกิจการหรือให้เอกชนเข้าดำเนินการ ในรัฐวิสาหกิจที่ตั้งขึ้นเพื่อความมั่นคงของประเทศ ซึ่งปัจจุบันหมดความจำเป็น
- 6) สำหรับรัฐวิสาหกิจที่ตั้งด้วยเหตุผลอื่นๆ รัฐจะไม่ลงทุนเพิ่มและจะดำเนินการแปรรูป โดยการให้เช่า หรือจำหน่ายหรือให้เอกชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ในช่วงแผนพัฒนาฉบับที่ 5 มีการขยายรัฐวิสาหกิจ 5 แห่ง มีการขายหุ้นรัฐวิสาหกิจให้เอกชน 2 แห่ง มีการร่วมลงทุน 1 แห่ง และให้เอกชนเข้าช่วงดำเนินการ 1 แห่ง

6. ช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) ในช่วงนี้สถานะเศรษฐกิจของประเทศดีขึ้นและมีการลงทุนของภาคเอกชนมากขึ้น รัฐต้องลงทุนในปัจจัยพื้นฐานเพื่อรองรับการขยายตัวของการลงทุนและความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ อาทิเช่น การสื่อสาร การคมนาคม ไฟฟ้าและน้ำประปา เป็นต้น เพื่อลดภาระหนี้ของรัฐที่เกิดจากการค้าประกันรัฐวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องในการผลิตปัจจัยพื้นฐานเหล่านี้ ในช่วงนี้รัฐได้วางนโยบายการเพิ่มบทบาทของเอกชนและได้มีการจัดทำแนวทางการเพิ่มบทบาทของเอกชนในรัฐวิสาหกิจและแผนแม่บทขึ้น

7. ช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) รัฐยังคงนโยบายการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ มีการตั้งคณะกรรมการพิจารณาการเพิ่มบทบาทของเอกชนในการร่วมพัฒนารัฐวิสาหกิจ และตั้งคณะกรรมการติดตามผลการดำเนินงานตามนโยบายการบริหารรัฐวิสาหกิจ และในช่วงเวลาดังกล่าวธนาคารโลกได้ทำการศึกษา¹ และให้คำแนะนำว่ารัฐวิสาหกิจในกลุ่มพาณิชย์กรรม จำนวน 24 แห่งสมควรแปรรูป โดยการจำหน่ายจ่ายโอน สำหรับรัฐวิสาหกิจประเภทสาธารณูปโภค 18 แห่ง ควรแปรรูปโดยการแปลงสภาพเป็นบริษัทจำกัดและนำหุ้นจำหน่ายในตลาดหลักทรัพย์

8. ช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ในช่วงแผนพัฒนาฉบับที่ 8 รัฐได้กำหนดแนวทางในการแปรรูปรัฐวิสาหกิจไว้ดังนี้

1) เปิดให้มีการแข่งขันเสรีในกิจการที่มีการผูกขาด เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพในการให้บริการของธุรกิจสาขานั้นๆ

2) ปรับบทบาทของรัฐวิสาหกิจ ให้มีฐานะเป็นเพียงหน่วยปฏิบัติ เพื่อให้สามารถแข่งขันกับเอกชนได้อย่างเป็นธรรม

3) ให้มีองค์กรกำกับรักษาสาขา มีอำนาจหน้าที่กำกับดูแลนโยบายการพัฒนาของสาขา รวมทั้งกำหนดนโยบายราคาและควบคุมคุณภาพการให้บริการ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้บริโภค

จากนโยบายในแผนพัฒนาฉบับที่ 8 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 1 เมษายน 2540 ตั้งคณะกรรมการกำกับนโยบายด้านรัฐวิสาหกิจ(กนร.)ขึ้น ประกอบด้วยนายกรัฐมนตรีเป็นประธานกรรมการ รองนายกรัฐมนตรีด้านเศรษฐกิจเป็นรองประธานกรรมการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง เลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา, ผู้อำนวยการสำนักงานประมาณ ผู้อำนวยการสำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน เลขาธิการคณะรัฐมนตรีและผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 4 คน ซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งเป็นกรรมการ โดยมีปลัดกระทรวง การคลังเป็นกรรมการและเลขานุการ อธิบดีกรมบัญชีกลางและรองเลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ได้รับมอบหมายเป็นกรรมการ และผู้ช่วยเลขานุการคณะกรรมการ มีอำนาจและหน้าที่ในการกำกับดูแลและติดตามการดำเนินงานของรัฐวิสาหกิจเพื่อให้การบริหารงานของรัฐวิสาหกิจคล่องตัวมีประสิทธิภาพ เป็นไปตามเป้าหมายและสอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและจะจัดตั้งบริษัทวิสาหกิจแห่งชาติเพื่อบริหารรัฐ

วิสาหกิจ(ร่างกฎหมายกำลังเสนอสภาฯ) เพื่อจะสามารถตัดสินใจในเชิงกลยุทธ์ได้โดยโอน
หุ้นของรัฐวิสาหกิจที่ได้แปลงเป็นบริษัท และหลักทรัพย์ในส่วนที่รัฐเป็นผู้ถือให้แก่บรรษัท
วิสาหกิจแห่งชาติเป็นผู้บริหารจัดการ ทั้งนี้ เพื่อให้การบริหารงานของรัฐวิสาหกิจมีความ
อิสระและคล่องตัว โดยมีโครงสร้างการบริหารองค์กรที่เป็นมืออาชีพ และมีการบริหารจัดการ
การที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งเพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของรัฐวิสาหกิจ
โดยการกระจายหุ้นบางส่วนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ซึ่งในการดำเนินการดัง
กล่าวจะแบ่งรัฐวิสาหกิจตามภาระหน้าที่ โดยคณะกรรมการนโยบายรัฐวิสาหกิจแห่งชาติ
และโอนหุ้นของรัฐวิสาหกิจที่มีการดำเนินงานในเชิงธุรกิจ ไปอยู่ภายใต้การบริหารของ
บรรษัทฯ สำหรับรัฐวิสาหกิจเชิงสังคมยังคงอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงเข้าสังกัด
ตาม ในช่วงเวลาดังกล่าวได้จำแนกรัฐวิสาหกิจออกเป็น 2 กลุ่ม เพื่อดำเนินการแปรรูปรัฐ
วิสาหกิจ สรุปได้ดังนี้

1. กลุ่มที่แปรสภาพให้พ้นจากการเป็นรัฐวิสาหกิจ(รัฐถือหุ้นน้อยกว่าร้อยละ 50)
เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพการให้บริการ โดยแบ่งเป็นกลุ่มย่อยได้ 2 กลุ่ม คือ

1) ส่งเสริมให้มีการแข่งขันและการจัดการในเชิงธุรกิจ มีรัฐวิสาหกิจในกลุ่ม
นี้ 8 แห่ง ได้แก่ การท่าเรือแห่งประเทศไทย, บริษัทการบินไทย, บริษัทขนส่ง, บริษัทไทยเดิน
เรือทะเล การสื่อสารแห่งประเทศไทย, องค์กรโทรศัพท์, องค์กรสุราและโรงงานไฟ

2) ลดบทบาทของรัฐลง เนื่องจากภาคเอกชนสามารถดำเนินการได้ดีแล้ว มี
รัฐวิสาหกิจในกลุ่มนี้ 21 แห่ง ได้แก่ องค์กรห้องเย็น องค์กรแก้ว องค์กรทอผ้า องค์กร
แบดเจอร์ องค์กรฟอกหนัง โรงงานน้ำตาล โรงพิมพ์คำรวจ บริษัทจังหวัดปราจีนบุรี บริษัท
จังหวัดลำพูน บริษัทจังหวัดสุรินทร์ องค์กรผลิตอาหารสำเร็จรูป องค์กรขนส่งมวลชน
องค์กรรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ บริษัทอุ้งกรุงเทพ บริษัทสหโรงแรมไทย องค์กรเหมือง
แร่ในทะเล องค์กรสะพานปลา องค์กรสวนยาง องค์กรส่งเสริมกิจการโคนมแห่ง
ประเทศไทย บริษัทไม้อัดไทยและองค์กรตลาด ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในสาขาอุตสาหกรรมและ
การเกษตร

2. กลุ่มที่ให้คงสภาพการเป็นรัฐวิสาหกิจ เนื่องจากจำเป็นที่จะต้องใช้เป็นเครื่องมือ
ในการสนองตอบนโยบายของรัฐ แต่ให้เพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานและการให้บริการ
โดยการเพิ่มบทบาทภาคเอกชน มีอยู่ 37 แห่ง ได้แก่ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย
การไฟฟ้านครหลวง การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย องค์กรสื่อ
สารมวลชนแห่งประเทศไทย การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย โรงงานยาสูบ การ

กีฬาแห่งประเทศไทย องค์การสวนสัตว์ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีแห่งประเทศไทย สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี องค์การเกษตรกรรม สำนักงานธนากรเคราะห์ องค์การพิพิธภัณฑน์วิทยาาสตร์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ธนาคารออมสิน ธนาคารกรุงไทย ธนาคารอาคารสงเคราะห์ องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ องค์การสวนพฤกษศาสตร์ สำนักงานกองทุนสงเคราะห์สวนยาง องค์ตลาดเพื่อเกษตรกร สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล องค์การคลังสินค้า การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย การเคหะแห่งชาติ การประปาส่วนภูมิภาค การประปานครหลวง องค์การก้ำจัดน้ำเสีย การรถไฟแห่งประเทศไทย การท่าอากาศยานแห่งประเทศไทย การทางพิเศษแห่งประเทศไทย องค์การรถไฟฟ้ามหานคร บริษัทท่าอากาศยานสากลกรุงเทพแห่งใหม่ บริษัทวิทยุการบินแห่งประเทศไทย สถาบันการบินพลเรือน การทางพิเศษแห่งประเทศไทย

นอกจากแบ่งกลุ่มแล้วยังแต่งตั้งคณะกรรมการกำกับนโยบายการเพิ่มบทบาทภาคเอกชนในรัฐวิสาหกิจ ทำหน้าที่พิจารณากำหนดหลักเกณฑ์ แนวทางและแผนปฏิบัติที่เหมาะสม สำหรับการเพิ่มบทบาทภาคเอกชนในรัฐวิสาหกิจให้แล้วเสร็จใน 2 ปี

9. ช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2546)

ในปี 2545 ได้มีการแปรรูปรัฐวิสาหกิจและนำเข้าสู่ตลาดหลักทรัพย์ ได้แก่บริษัท อินเทอร์เน็ตแห่งประเทศไทยจำกัด บริษัท ปตท จำกัดและจดทะเบียนทศท เป็นบริษัททศท คอร์ปอเรชั่น จำกัด ขายบริษัท โรงกลั่นบางจาก จำกัด ออกจากการเป็นรัฐวิสาหกิจ

6.12 ข้อตกลงเกี่ยวกับรัฐวิสาหกิจกับ IMF

ภายหลังจากการปรับระบบอัตราการแลกเปลี่ยนใหม่รัฐบาลไทยได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) จำนวน 17.3 พันล้าน ดอลลาร์สหรัฐ ในลักษณะของเงินกู้ยืม โดยในหนังสือแสดงเจตจำนงฉบับที่ 1 กับ กองทุนการเงินระหว่างประเทศ รัฐบาลไทยมีเป้าหมายในระยะปานกลาง ที่จะเพิ่มบทบาทภาคเอกชนในกิจการรัฐวิสาหกิจที่มีความสำคัญ นอกจากนี้รัฐบาลยังจะพิจารณาทบทวนปรับปรุงกรอบของกฎหมายที่จะอนุญาตให้เอกชนเข้าร่วมลงทุนรวมทั้งการเตรียมการตราพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ ทั้งนี้ข้อตกลงที่จะแปรรูปรัฐวิสาหกิจยังคงเป็นเจตจำนงของรัฐบาลในการดำเนิน

การให้บรรทัดฐานที่ทำได้ทำไว้ในหนังสือแสดงเจตน์จำนงฉบับต่อ ๆ มาจนถึงปัจจุบัน
ด้วย

วัตถุประสงค์ในการแปรรูปรัฐวิสาหกิจตามข้อตกลงกับกองทุนการเงินระหว่าง
ประเทศ สรุปได้ดังนี้

1. เพิ่มบทบาทของภาคเอกชนในการพัฒนารัฐวิสาหกิจ
2. ลดภาระค่าใช้จ่ายของภาครัฐ
3. ลดภาระหนี้สาธารณะ
4. ส่งเสริมศักยภาพการแข่งขัน
5. สนับสนุนให้เกิดการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน
6. ให้ความมั่นใจเกี่ยวกับสวัสดิการที่ให้แก่พนักงาน

6.13 กฎหมายสำคัญเกี่ยวกับการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ

ในการแปรรูปรัฐวิสาหกิจมีกฎหมายสำคัญได้แก่ พระราชบัญญัติทุนของรัฐวิสาหกิจ พ.ศ.2542..เป็นกฎหมายที่เอื้อประโยชน์ให้กับรัฐวิสาหกิจที่มีความพร้อมในการปรับปรุงโครงสร้างตนเองให้มีประสิทธิภาพในการแข่งขันกับภาคเอกชน และต้องการจะแปรรูปจากรัฐวิสาหกิจสามารถจดทะเบียนเป็นบริษัทจำกัดได้ โดยไม่ต้องแก้ไขกฎหมายจัดตั้งเดิมของรัฐวิสาหกิจที่ละแห่ง จะเป็นการสร้างโอกาสในการระดมทุนเพื่อขยายงานของรัฐวิสาหกิจหรือเปิดโอกาสให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนากิจการรัฐวิสาหกิจ

6.14 สรุป

รัฐวิสาหกิจ (State Enterprises หรือ Public Enterprises หรือ Government Enterprises) คือองค์กรของรัฐบาลหรือหน่วยงานธุรกิจที่รัฐบาลเป็นเจ้าของหรือบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่ส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจถือหุ้นอยู่มากกว่าร้อยละห้าสิบ

วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งรัฐวิสาหกิจเพื่อ

1. เป็นตัวอย่างให้ภาคเอกชนในการประกอบการและสนับสนุนให้เอกชนลงทุนประกอบการ

2. เพื่อการจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ป้องกันการผูกขาด
3. เพื่อเป็นเครื่องมือในการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและการบริหาร
4. เพื่อความมั่นคงของประเทศและการพึ่งตนเอง
5. เพื่อเป็นแหล่งรายได้ของรัฐ

ความสำคัญของรัฐวิสาหกิจ

1. เป็นเครื่องมือในการจัดหาสินค้าและบริการพื้นฐาน
2. เป็นเครื่องมือในการแสวงหารายได้ของรัฐ
3. เป็นเครื่องมือในการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ
4. เป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจ
5. เป็นเครื่องมือในการบริหารงานและในทางการเมือง

หน่วยงานที่ควบคุมดูแลรัฐวิสาหกิจของรัฐบาลไทย มีหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. คณะรัฐมนตรี
2. คณะกรรมการที่รัฐบาลจัดตั้งขึ้นเฉพาะ เพื่อดำเนินการดูแลแทนรัฐบาล เช่น คณะกรรมการกำกับนโยบายด้านรัฐวิสาหกิจ (โดยจะทำการติดตามผล ประเมินผลการดำเนินงานของรัฐวิสาหกิจตลอดจนกำหนดทิศทางและแผนงานในการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ) คณะกรรมการนโยบายหนี้ของประเทศ (จะคอยควบคุมและดูแลการก่อหนี้การจัดสรรหนี้ของรัฐวิสาหกิจ)
3. สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จะเป็นผู้วางแผนและกำหนดทิศทางการพัฒนาของรัฐวิสาหกิจ พิจารณางบประมาณ การลงทุน การเพิ่มทุน ติดตามผล และให้คำแนะนำ แก่รัฐวิสาหกิจ
4. สำนักงบประมาณ จะทำหน้าที่จัดงบประมาณให้รัฐวิสาหกิจและควบคุมการใช้จ่ายเงินให้เป็นไปตามแผนงานในงบประมาณ
5. สำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน ทำหน้าที่ตรวจสอบบัญชีและรับรองฐานะการเงินของรัฐวิสาหกิจ
6. กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม มีหน้าที่กำหนดและพิจารณาสิทธิประโยชน์ขั้นต่ำของพนักงานรัฐวิสาหกิจ

7. กระทรวงการคลัง มีบทบาทสำคัญมาก โดยจะกำกับดูแลด้านอัตราเงินเดือนค่าจ้าง สวัสดิการและผลตอบแทนของพนักงาน ระเบียบการเงินและบัญชี การใช้จ่ายเงินต่างๆ การจัดสรรกำไร การนำส่งรายได้เข้ารัฐ การกู้ยืมเงินและการค้าประกันเงินกู้ และทำหน้าที่เป็นตัวแทนของรัฐในถือหุ้น

8. กระทรวงต้นสังกัดของรัฐวิสาหกิจ จะเป็นผู้กำหนดนโยบายและการบริหารงานให้แก่รัฐวิสาหกิจในสังกัด

ปัญหาของรัฐวิสาหกิจ

1. ปัญหาการกำกับนโยบายและการบริหารการจัดการ
2. ปัญหาด้านบุคลากร
3. ปัญหาด้านระบบบัญชีการเงินและระบบข้อมูลเพื่อการบริหาร
4. ปัญหาการขาดแคลนเงินทุน
5. ปัญหาการจัดองค์กร
6. ปัญหาด้านกฎหมายและกฎระเบียบต่างๆที่บังคับใช้กับรัฐวิสาหกิจ
7. ปัญหาด้านแรงงาน

วัตถุประสงค์ในการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ

- 1) ภาระหนี้สินของรัฐบาลลดลง เมื่อแปรรูปแล้วรัฐบาลก็จะหมดภาระหนี้สินของรัฐวิสาหกิจนั้นรวมถึงการหนี้ที่เกิดจากการค้าประกันในรัฐวิสาหกิจนั้น
- 2) ค่าใช้จ่ายของรัฐบาลลดลง รัฐบาลไม่ต้องนำงบประมาณแผ่นดินมาจุนเจือรัฐวิสาหกิจที่ขาดทุนและสามารถนำเงินไปใช้ในการพัฒนาประเทศได้อย่างเต็มที่
- 3) รัฐบาลมีรายได้เพิ่มขึ้น การแปรรูปรัฐวิสาหกิจจะส่งผลให้รัฐบาลมีรายได้จากการขายหุ้น ทรัพย์สินหรือให้เช่าหรือค่าสัมปทานจากเอกชน
- 4) ลดภาระของประชาชนในการจ่ายภาษีให้แก่รัฐบาล ในการที่รัฐบาลนำเงินงบประมาณแผ่นดินไปจุนเจือในรัฐวิสาหกิจที่ขาดทุน
- 5) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้มากขึ้นและสามารถแข่งขันกับธุรกิจอื่น ๆ ที่มีลักษณะเดียวกันได้
- 6) ผลประโยชน์ที่ผู้บริโภคได้รับมากขึ้นกว่าเดิม
- 7) ส่งเสริมการแข่งขันในการประกอบการในธุรกิจต่างๆ

รูปแบบการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ที่นิยมใช้มีอยู่ 7 รูปแบบ ดังนี้

- 1 การทำสัญญาจ้างเอกชนให้บริหารงาน (Contract-Out)
- 2 การทำสัญญาให้เอกชนเช่าดำเนินการ (Lease Contract)
- 3 การให้สัมปทานภาคเอกชน (Concession)
- 4 การเสนอขายหุ้นให้สาธารณชน (Public Offering)
- 5 การร่วมลงทุนกับภาคเอกชน (Joint- Venture) มี 2 วิธีการ คือ
6. การให้เอกชนลงทุนดำเนินการแต่รัฐรับซื้อผลผลิตหรือวิธีการ Buid-Own-Operate)
- 7 การขุบเลิกและจำหน่ายจ่ายโอนกิจการ (Trade Sale and Liquidation)